

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Леонтович С.П., кандидат економічних наук,

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
gymr2020@i.ua

Радченко О.Д., кандидат економічних наук,
 Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"
oxanarad@ukr.net

Україна в Глобальному інноваційному індексі 2022 року посідає 57 місце, утримуючи 4-ту позицію серед 36 країн економічної групи lower-middle income. [6]. Відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, згідно Розпорядження КМУ від 10 липня 2019 р. № 526-р, у довоєнний період було закладено основи формування національної інноваційної екосистеми – сукупності інституцій, відносин, а також різних видів ресурсів, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності. Така екосистема, очікувано, забезпечувала б реалізацію і розвиток інноваційної культури, використовуючи фінансові та інші інструменти [2]. В умовах дії воєнного стану важливість Стратегії посилюється, оскільки інновації сприяють підвищенню рівня національної безпеки. На засіданні Кабінету Міністрів України 24 лютого 2023 року Уряд прийняв Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року. Це рішення покликане пришвидшити перетворення індустріальних парків на драйвери економічного зростання для країни, сприяючи при цьому трансформації індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку. Тому важливими є дослідження фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності.

За оцінками UNESCO Institute for Statistics (UIS) [7], загальний світовий науково-дослідний бюджет в 2020 році складав \$ 1,97 трлн, з них: США \$ 608,8 млрд, Китай \$ 496,7 млрд, Японія \$ 173,4 млрд, Німеччина \$ 122,3 млрд, Індія \$ 78,6 млрд, Франція \$ 63,6 млрд, Корея \$ 52,9 млрд, Велика Британія \$ 47,6 млрд, Італія \$ 36,8 млрд, росія \$ 33,1 млрд, Україна \$ 0,652 млрд. Згідно з бюджетом на 2021 рік, загальний обсяг державних видатків на науку та інновації становить 16,5 млрд грн (\$ 590 млн). З цієї суми, приблизно 4,4 млрд грн (\$ 160 млн) передбачено виділити на фінансування науково-дослідних робіт, з них 2,5 млрд грн (\$ 90 млн) – на базове фінансування наукових установ, 1 млрд грн (\$ 36 млн) на наукові дослідження, які проводяться на замовлення від державних органів та 700 млн грн (\$ 25 млн) на наукові дослідження, які проводяться за рахунок позабюджетних коштів. Також на фінансування науки в 2021 році було передбачено виділити 1,5 млрд гривень (\$ 54 млн) на розвиток інфраструктури науки та інновацій, зокрема, на будівництво та реконструкцію науково-дослідних центрів та лабораторій. Бюджетне фінансування на 2022 р. по фундаментальних та прикладних дослідженнях і розробках у галузях економіки, в порівнянні з 2021 роком, приведено у табл. 1.

Бюджетне фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у галузях економіки України за 2021- 2022 рр., млн грн

Показники	2021	2022				
	факт	план	уточнені й план	факт	% до 2021	% до уточн. плану 2022
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки, всього	7 1863,9	8 2119,1	1759,48	8 1603,3	2 86,0	2 91,1
- у сфері економічної, торговельної та трудової діяльності	8,37	11,17	6,76	6,69	3 79,9	5 99,0
- у сфері сільського господарства	1706,4	5 1847,6	1605,22	2 1482,5	8 86,8	5 92,3
- у сфері паливно-енергетичного комплексу	0,40	8,39	0,35	-	-	-

- в інших галузях промисловості та будівництві	53,85	56,95	52,14	31,69	58,8	60,7
- в інших галузях економіки	94,90	195,00	95,00	82,47	86,9	86,8

Джерело: Відкритий бюджет України. URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>

Офіційна статистика фінансування інноваційної діяльності в Україні доступна на веб-сайтах державних органів та наукових установ. Так, Державна служба статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua/>) публікує дані щодо зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі міжнародного науково-технічного співробітництва; Міністерство освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/>) надає інформацію про різні наукові програми та проекти, що фінансуються з бюджету України та з міжнародних джерел; Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/>) публікує інформацію про міжнародні наукові проекти та програми, в яких беруть участь українські науковці; Міжнародна науково-технічна співпраця України (<https://istc.int/ukr/Cooperation/Countries/UA>) про проекти та програми міжнародного науково-технічного співробітництва, що фінансуються з державного бюджету України та з інших міжнародних джерел тощо. За суттю, методологія статистичного спостереження і розкриває суть та структуру фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності.

В Україні фінансування інноваційної діяльності здійснюється практично за рахунок ресурсів підприємств, частка яких із 79,64% у 2000 р. зросла до 85,40% у 2020 р. Зовнішні фінансові інструменти підтримки інноваційної діяльності зосереджені в державній підтримці та коштах комерційних інвесторів, але відсоток їх незначний і продовжує скорочуватися (рис. 1).

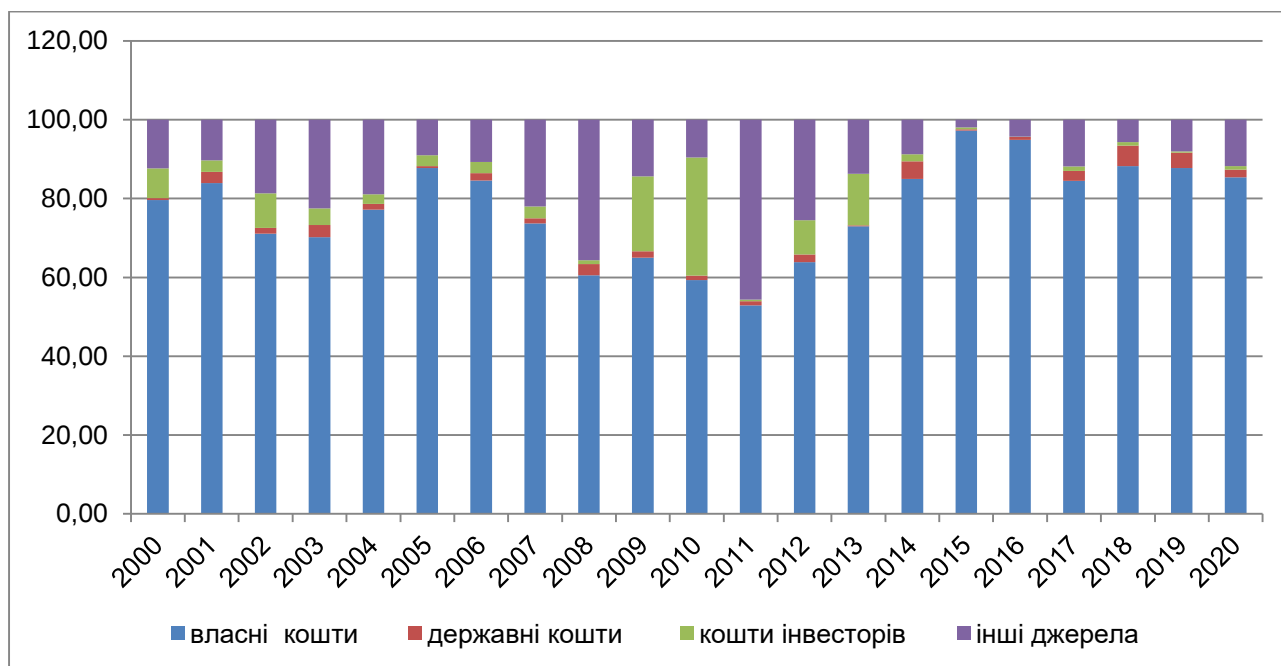


Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за 2000-2020 рр., %
Джерело: Державна служба Статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Інструментарій бюджетної підтримки реалізується у програмах, через Головних розпорядників бюджетних коштів для проведення наукових досліджень, які зобов'язані звітуватись перед Національною радою з питань розвитку науки і технологій. Біля 90% бюджетного фінансування наукових досліджень розподіляє МОН, НАН, НААН та НАМН [4]. Функціонує Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДІФКУ), яка створена з метою надання фінансової підтримки інноваційній діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку реального сектору економіки, підвищення вітчизняного потенціалу з експорту продукції, що виробляється на підприємствах галузей національної економіки, захисту та підтримки національного товаровиробника [1]. Передбачається створення фонду фондів для фінансування ризикових інвестицій в інноваційні проекти, де б державне фінансування поєднувалось із коштами інвесторів та міжнародних фінансових організацій і виступало б певним гарантом безпеки інвестування.

На початку 2023 року відбулася презентація Національного порталу міжнародного науково-технічного співробітництва як інструменту для отримання додаткової інформації, майданчика для взаємодії майбутньої мережі Національних контактних пунктів, Офісу програми «Горизонт Європа» в Україні, представників та експертів від України в комітетах, відповідальних за моніторинг виконання програми «Горизонт Європа» та «Євратом», з ученими та дослідниками [3]. Програми міжнародного співробітництва Національного порталу приведено у табл. 1.

1. Міжнародні Програми Національного порталу міжнародного науково-технічного співробітництва

Програми	Зміст програм
Горизонт Європа	Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій, дев'ята програма фінансування дослідницьких та інноваційних проектів Європейського Союзу в 2021-2027 роках із бюджетом у 95,5 млрд євро
Євратом	Дослідницька та навчальна програма Євратом (2021-2025) є додатковою програмою фінансування "Горизонт Європа", яка охоплює ядерні дослідження та інновації. Бюджет становить 1,38 млрд євро на реалізацію нової програми на період з 1.01.2021 р. по 31.12.2025 р.
LIFE	Фінансовий інструмент ЄС, спрямований виключно на захист довкілля та кліматичні дії. Програма розрахована на 2021-2027 роки із загальним бюджетом 5,4 млрд євро. На 2022 рік Єврокомісія оголосила 34 конкурсні пропозиції на суму 598 млн євро
COST	Європейське співробітництво в галузі науки та техніки. Організація, яка фінансує дослідницькі та інноваційні мережі

Джерело: Національний портал міжнародного науково-технічного співробітництва .
<https://ms.nauka.gov.ua/>

Технологічний рівень інноваційної діяльності за європейською класифікацією наступний: TRL1 - Отримання базових принципів, TRL2 - Формулювання технологічних рішень, TRL3 - Перша оцінка ефективності застосування ідеї і технології, TRL4 - Підтвердження працездатності готового прототипу в лабораторії, TRL5 - Перевірка прототипу в робочому середовищі користувача, TRL6 - Випуск дослідного зразка продукту, включаючи тестування в робочому середовищі користувача, TRL7 - Демонстрація пілотного виробництва на низькому рівні, TRL8 - Виробництво повністю перевірено, затверджено і готове до запуску, TRL9 - Виробництво повністю запущене, а продукт конкурентний [5]. Експерти вважають, що рівень інновацій в Україні не вищий TRL5 [2].

Діє Урядова програма реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня, обсяги фінансування яких за стратегічними пріоритетами у 2018-2021 роки приведено на рис. 2.

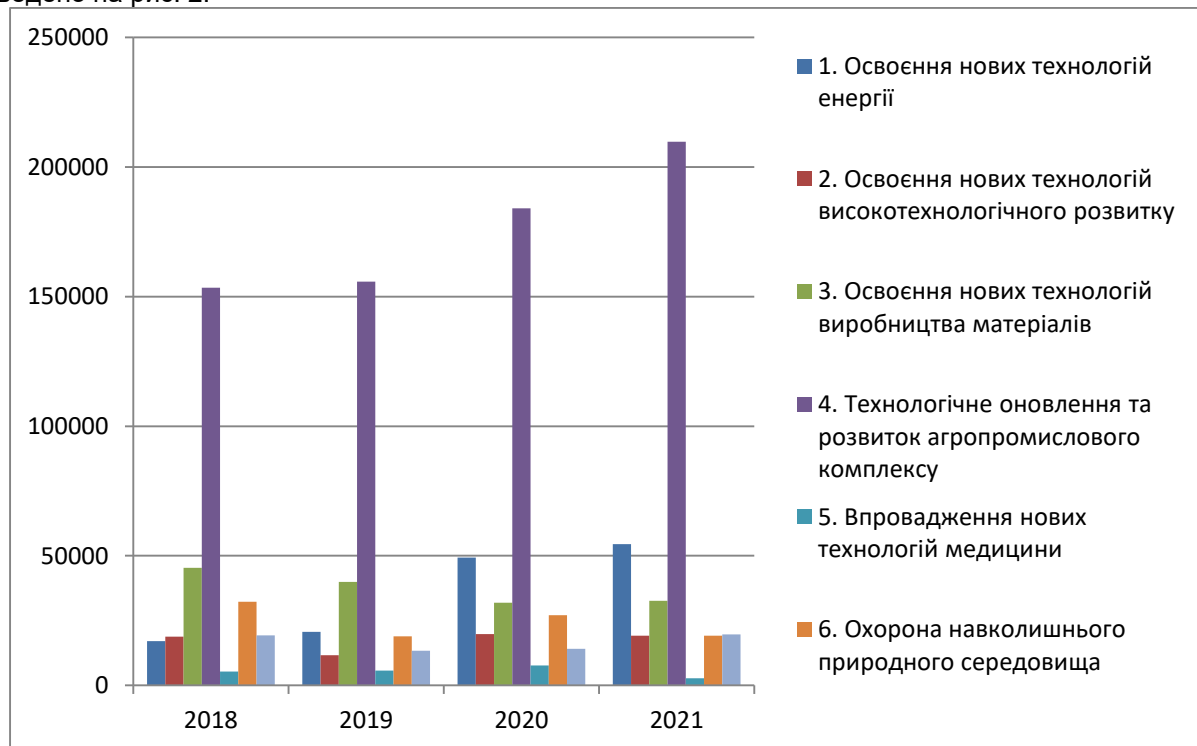


Рис. 2. Бюджетне фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій України за стратегічними пріоритетними напрямками у 2018-2021 рр., тис. грн

Джерело: [4].

Загальний обсяг бюджетного фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій у 2021 р. становив 357,74 млн грн або 94,6% (у 2020 р. – 97,8%) у загальних обсягах бюджетного фінансування інноваційної діяльності та 107,2% порівняно з 2020 роком (333,85 млн грн або 125,6% порівняно з 2019 р. – 265,78 млн грн). Отже, динаміка фінансування стратегічних пріоритетів у довоєнний період 2018- 2021 рр. була позитивною [4, с. 6]. Найбільше коштів було залучено на технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу, далі, але зі значним відривом – на впровадження нових технологій медицини, освоєння нових технологій виробництва матеріалів.

Вплив воєнного стану на інноваційні процеси в країні проявляється у скороченні фінансування програм за рахунок Державного бюджету на 14% проти рівня 2021 року та виконання уточнених бюджетних планів 2022 року на 91%. Посилення міжнародної підтримки України, розширення мережі і програм спільного фінансування інноваційної діяльності є свідченням пришвидшення процесів світової інтеграції та вагомим шансом повоєнного відновлення України на високотехнологічній основі. У структурі інноваційних технологій відбувається зміна цінностей, пріоритетів, трендів тощо.

Висновки. Аналізуючи стан фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності, визначено, що вони є внутрішні та зовнішні щодо діяльності підприємств та винятково бюджетні для пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки України. При цьому фінансування технологій відбувається переважно за рахунок коштів промислових підприємств, а бюджетні і комерційні інструменти мають незначну частку.

В умовах воєнного стану необхідне запровадження критеріїв для визначення базового рівня фінансування з врахуванням потреб економіки; моніторинг результатів інноваційної діяльності та зіставлення з світовими тенденціями.

Інноваційна діяльність має спрямовуватись насамперед у розвиток вітчизняних розробок та відповідності потребам соціально-економічного розвитку, збільшення конкурсного фінансування через профільні міністерства (МОН, МінЦифра, Мінекономіки та ін.), залучення коштів бізнесу.

Необхідне забезпечення нормативного поля фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності, узгодження інструментів підтримки інновацій у державних стратегіях з метою посилення національної безпеки та високотехнологічного повоєнного відновлення із залученням усіх можливих джерел та ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Інвестиційна політика. URL : <https://gcpukraine.com/pravova-baza/investiciyna-politika/>
2. Кульчицький І. Програми та інструменти підтримки розвитку інновацій в Україні (аналітичний огляд). Львів-Київ, 2020. URL : <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Analiz-inno-program-ta-instrumentiv-w-Ukraini.pdf>
3. Національний портал міжнародного науково-технічного співробітництва. URL : <https://ms.nauka.gov.ua/>
4. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2021 році: аналітична довідка / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, О.Ф. Паладченко, І.В. Молчанова, О.П. Кочеткова. К.: УкрІНТЕІ, 2022. 95 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Real.seredn.pr.napr.2021-08.08.2022.pdf>
5. Рівні готовності технологій. URL : <https://www.nas.gov.ua/RDOutput/UA/Catalog/Pages/trlnav.aspx>
6. Global Innovation Index 2022. URL : <http://technology.ukrintei.ua/index.php/global-innovation-index-2022/>
7. UNESCO Institute for Statistics (UIS). URL : <https://uis.unesco.org/>